

A MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMIA
MUNKÁLÓDÁSAIRÓL

S PÉNZTÁRA MIBENLÉTÉRŐL

1865-ben

JELENTÉSE

AZ IGAZGATÓ TANÁCSNAK.

PEST,
NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV MAGY. AKAD. NYOMDÁSZNÁL.
1865.

A MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MUNKÁLÓDÁSAIRÓL

S PÉNZTÁRA MIBENLÉTÉRŐL

1865-ben

JELENTÉSE

AZ IGAZGATÓ TANÁCSNAK.

PEST,

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV MAGY. AKAD. NYOMDÁSZNÁL,

1865.

I. A Magyar Tudományos Akadémiának 1864. jan. 25-től 1865. dec. 4-ig hetvennégy osztály-, illetőleg összes ülése volt.

1. *A Nyelv- és Széptudományi Osztály* ülésein *Fogarasi János* rt. „a sajó-szentpéteriek 1403-ki végzéséről“, ugyanő, három ízben, a *Krizaféle* „székely népköltési gyűjteményről“, — *Mátyás Flórián* lt. „a régi magyar család és idő neveze-tekéről“ értekeztek, s az utóbbi „magyar nyelvrítkaságokat“ mutatott be; — *Brassai Sámuel* lt. „Mondattanából“ a II. rész olvastatott; *Budenz József* lt. „Cseremiszt tanulmányai-ról“ és „Szótáráról“ — továbbá „néhány magyar igeképző-ről; *Joánnovics György* úr „a magyar mutató szócskáról“; *Toldy Ferencz* rt. „az a indulathangról és családjáról“ tartá-nak előadást.

A hasonlító nyelvészettel kapcsolatban *Hunfalvy Pál* rt. az altáji, különösen vogul népek „medve tiszteletéről“ olva-sott; később *Koskinen* munkáját „a finnfaj régiségéről“ is-mertette, majd „Müller Miksa felolvasásai folytatását“ bírálta. *Vámbéry Ármin* lt. „török-perzsa kéziratokat mutatott be; máskor a „török-tatár faj földirati osztályozásáról“, ismét „a siita vagy perzsa-mahamedán felekezetről“ értekezett.

A *széptudományok*, általános és hazai irodalom köréből *Télfy Iván* lt. „az Iliász szerzője egységéről“, — *Madách Imre* lt. „a nőről aesthetikai tekintetben“ értekeztek; *Duka Tivadar* lt. részéről „adatok“ olvastattak „Kőrösi Csoma életírásához“; *Toldy Ferencz* rt. pedig „classikai nemzeti epo-szunk rövid történetét“ — majd „tanulmányait az ó-magyar Margit-legendáról“ adá elő.

Megjelent, ez osztályt illetőleg, a *Magyar Nyelv Szótárának* II. kötetéből az 5-dik, egyszersmind a III. kötetből az 1—5 füzet Czuczor Gergely és Fogarasi János szerkesztése alatt; továbbá az *Évkönyvekből* a XII-dik, vagyis *Reguly* hagyományainak I-ső kötete: *A Vogul Föld és Nép* külön címen, Hunfalvy Pál által dolgozva. E kötetben találjuk *Reguly* nagy és fáradhatlan gonddal tett gyűjtéseit a vogul és osztják népek közt, melyek ily terjedelemben, ily eredeti anyaggal és színnel alkalmasint egyetlenek az európai tudományban. A mondott kötet lehetőleg egybegyűjti a mit a vogulokról *Reguly* előtt tudtunk; azután közli *Reguly* észrevételeit a vogul földről és népről, melyeket a kidolgozó más régibb és újabb utazók, különösen Ahlqvist finn tudós észrevételeivel világosít föl. Majd a vogul mondák és énekek következnek, eredetiben és magyar fordításban, melyek annál érdekeseb új világba vezetnek, mert a kötet harmadik szakasza azt deríti föl, hogy a magyarok és vogulok együtt az ugor népcsoport-hoz tartoznak, s hajdan az Irtis mellékein egymásnak határosai voltak. — De *Reguly* emlékét nemcsak az örökíti, a mit Hunfalvy Pál kidolgozása közöl; hanem Budenz József *csuvasz* és *cseremisiz* tanulmányai is, melyek alapját leginkább *Reguly* jegyzetei teszik. Mind ezek utazónknak nemcsak erőfogyasztó szorgalmát, hanem kitűnő élességét is bizonyítják, minélfogva *Reguly* nem utolsó helyet érdemel a jeles felfedező utazók közt.

2. A *Philosophiai Osztály* ülésein: *Greguss* Ágost rt. *Emericzy* Géza úrnak „dialectikai módszer“ című értekezését mutatá be; ugyanő maga értekezett „a haladás elvéről“; végre ismét *Emericzy* úr értekezését: „Az isten létének bizonyításai“, — és Almási *Balogh* Sámuel l. tagét „Schopenhauer Arthur philosophiájáról“ — olvasá föl. *Purgstaller* József rt. „a létezők eszmeiségéről“, — továbbá „Hegel felekezetének újabb meghasonlásáról“ tartá előadást; s ugyanő „az anyag és erő“, — majd „a tünemény és eszme“, ismét „a természet és teremtő erő közötti viszonyt“ fejtegeté. — *Horváth* Cyrill rt. „Apáczai Csere Jánost“ jellemzé mint bölcsészt; később „Cartesius bölcsészeti főelvéről“, — máskor ugyanannak „ismerettanáról“, ismét annak „dualismusáról“ értekezett. *Erdé-*

lyi János rt. részéről: „A bölcsészet történelme Magyarországon. Mátyás kora“, olvastatott.

A rokon tudományok körében Nagy Márton lt. „a görögök nevelészeté“ című értekezéssel e tárgyú felolvasásait berekeszté.

3. A *Törvénytudományi Osztály* ülésein: *Kallós* Lajos lt. részéről. „A törvények tisztelete“ című értekezés olvastatott; b. *Kemény* Gábor „a korszakok szelleméről“ értekezett; *Horváth* Boldizsár lt. „az osztrák törvénykezési reform befo-lyását erkölcsi és anyagi életünkre“ fejtegeté; *Suhayda* János lt. „a köteles részről“; — *Tóth* Lőrincz rt. „a párbajról“ értekezett; *Szilágyi* Ferencz lt. Tunyogi Csapó József fölötti emlékbeszédében egyszersmind „az erdélyi jog történelmét iskolában és irodalomban“ adá elő; *Urházy* György lt. „A jelenkori szabadság, tekintettel a magyar alkotmányra“ című értekezést tartott.

4) A *Történelmi Osztály* ülésein: *Fabó* András lt. „Beythe István életrajzát“ adta, és három ízben „Közleményeket Vithnyédi István leveleiből“; *Thaly* Kálmán lt. „Bottyán János II. Rákóczi Ferencz vezénylő tábornoka“, — „A tren-csényi harc 1708“ — című értekezéseket tartá, s egy eddig ismeretlen, leginkább történeti érdekű, versgyűjteményt mutatott be. *Ráth* Károly lt. „az Ozman uralkodóház egy ágáról Magyarországon“; *Salamon* Ferencz lt. „Zára ostromáról 1311—13“; *Hunfalvy* Pál rt. „a finn nemzet történetírásáról“ értekeztek; *Szilágyi* Ferencz lt. „A Hóravilág regényes és valódi történelme“ czimen egyszersmind gr. Teleki Domokos hasonló tárgyú munkáját bírálta; *Wenzel* Gusztáv rt. emlékbeszédrel ünneplé *Walther* László lt. elhunytát; ugyanő jelentést tön „1863 és 64-ben tett tudományos utazásairól“, — nemkülönben „Ozorai Pipo életrajzához és kora történelméhez“ nyújta „adalékokat.“ *Szilágyi* István l. tagtól „Drágfi János törvényesített fiát“ és „Verböczy István özvegyét“ tárgyzó értekezések adattak elő; *Pauler* Tivadar rt. *Hajnik* Imre úr dolgozatait: „A nagyszombati 1621-ki gyűlés és Pozsony meghódolása Ferdinándnak“, — máskor: „A zsidók Magyarországon a vegyes házakbeli királyok alatt“ — mu-

tatta be; Rómer Florián lt. *Frankl* Vilmos úr munkáját olvasta: „Pázmán életéből.“

A *régiségtan, múltörténet* stb. szakában: *Henszlmann* Imre lt. olvasta „jelentését a sztambuli szerályban európaiak által látott és nyugoti nyelveken irt codexekről“; ugyanő „a byzanti építészeiről“ értekezett; később „a szathmári püsp. megyében tett archaeologiai utjáról“ tőn jelentést; majd akad. megbízásból Kanitz „Serbiens Byzantinische Monumente“ czímű munkáját ismerteté; szintén ő „a keresztalak használatáról a keresztyén építészetben“ értekezett; majd jelentést olvasa „az Osztropatakán talált régiségekről“, — egyszerűsmind „a kassai“ — később meg a „pozsonyi székesegyházak kijavításáról“ adta elő bíráló észrevételeit; nem különben felolvasást szentelt „Böhm Dániel József emlékezetének“, és ismertette „Selmecz városa régi emlékeit.“ *Toldy* Ferencz rt. Mátyás könyvtára „a Corvina“ történetét rajzoló; más alkalmmal „a lebediai köemlékek alakjain előforduló övcsészéről“ értekezett. *Rómer* Flórián lt. „a Buda környékén felásott római sírokról“ — majd később „a szarvaszói arany műemlékekről“ tartta felolvasást; nemkülönben *Storno* Ferencz rajzait „az orachoviczai kolostorról“ előadással kísérte, ugyanő „a bakony-szombathelyi éremkincsről“, végre „az újabb időben Ó-Szönycñ kiásott római régiségekről“ értekezett. *Kubinyi* Ferencz tt. „a szomolyai Kaptár-völgyről és az ottani fülkékről“ tartta előadást.

Az *államtani, nemzetgazdasági és földrajzi* szakokban: *Hunfalvy* János lt. *Szathmáry* Károly úr értekezését mutatá be: „A zimony-fiumei vasút és Magyarország érdekei“ czímen; ő maga a „Magyar Birodalom Természeti Viszonyai“ czímű saját munkáját ismerteté; — majd „az erdők befolyásáról“ az esőzési viszonyokra, — később „Magyarország légmérséki viszonyairól“ értekezett. *Duka* Tivadar lt. „a Ganga deltája égalji viszonyairól“ tartta előadást; *Konek* Sándor lt. „a berlini statistikai semináriumot“, — később „a magyar kir. Curiának statistikai működését“ ismertette; *Kautz* Gyula lt. „a gépüzletről nemzetgazdasági fejlődésünk újabb korszakában“ tartott értekezést.

Ez osztályokat illetőleg megjelent az *Évkönyvek* XI. kö-

tetének II. és III. darabja; továbbá „A Magyar Birodalom Természeti Viszonyainak Leírása“ II. III. kötet. *Hunfalvy* Jánostól. E mű, sok évi fáradságos gyűjtés és munka eredménye, a most megjelenő III-dik kötettel teljesen kész, s külföldön is figyelmet gerjesztett, benne foglaltatván mind az, a mit eddigelé tudunk természettudományi és geographiai tekintetben a magyar korona területéről.

5) *A Matematikai Osztály* ülésein: *Weninger* Vincze lt. „a kölcsön ügyről mathem. szempontból“; — ugyanő „a betegápolást, nyugdíjazást és temetkezést segélyező egyletekről“ értekezett; majd más alkalommal „Thomas számoló gépét“ ismerteté; máskor „a kamatos kamat-számítás táblázatait“ — majd ismét „a kiházasítási tőkék biztosításánál előforduló tartalék számításának könnyebb módját“ mutatá be. *Corzan-Avendano* Gábor lt. „az új elemző mértan történeti fejlődését és alapvonalait, összefüggésben Descartes rendszerével“ vizsgálta; *Vész J. Ármin* lt. „egy feladatot“ fejte meg „a leirati mértan köréből“; *Hollán* Ernő rt. „előleges jelentést“ tön „a vasút-ügy újabb fejlődését“ tárgyzó munkájáról; *Fest Vilmos* rt. „Magyarország álladalmi és országos útairól“, *Györy Sándor* rt. „a matematikai műszavakról és fogalmakról“ értekeztek.

A csillagászati szakban *Schwarcz* Gyula lt. „a cosmicus ismeretkör legújabb vívmányairól“ elmélkedett.

6) *A Természettudományi Osztály* ülésein, a physikai és chemiai szakban: *Martin* Lajos lt. „a víz ellenállása elméletét“; *Greguss* Gyula lt. „az állandó nyomás és állandó térfogat melletti hőfogatóságok különbségeit“ fejtegeté; — *Sztoczek József* rt. *Szily* Kálmán úr értekezését mutatta be „a melegség moztani elméletének két fő tételéről“; — *Than* Károly lt. „a szabályellenes térfogatú összetett gőzökről“ értekezett; más alkalommal „Delille válaszáat a szalmiagőz sűrűsége tárgyában“ ismertette; később ugyanő „a csízi ásványvíz vegyelemzését“, — *Molnár* János úr pedig, *Szabó József* lt. által, „a rákos-palotai ásványvizét“ mutaták be.

Ásvány és földtani szakban: *Szabó József* lt. „a tarnóczi kövült fáról“ értekezett; majd „Zsigmondy Vilmos Bányatanát“ mutatá be ajánlólag, s jelentést tön „Olaszországban

tett geológiai utazásáról“. Vegyes tartalmu jelentést adott *Kalchbrenner* Károly lt. „Szepes megyében 1863-ban tett természettudományi utazásairól,“ — később szintén ő „a Tátra sziklazavadékairól,“ — *Hantken* Miksa lt. „a buda-esztergami vidék szerves testek által képződött kőzeteiről,“ — *Schwarz* Gyula lt. „az embernem úgynevezett egységéről“ értekeztek.

Meteorológiai körben : *Balla* Károly lt. „a föld delejességéről, mikénti forgásáról, mint az időtan alapjáról“ elmélkedett; *Érkövy* Adolf lt. „az erdőket mint esőtényezőket“ vizsgálta, s ellen-észrevételek következtén még egy előadással visszatért e tárgyra; *Pólya* József rt. „az aszályosság physicájáról,“ — *Hunfalvy* János lt. „Magyarország esőzési viszonyairól“ tartának előadást.

Egyéb szakokban : *Dorner* József lt. „a *Ceratocephalus Orthoceras* Decand. növény fajról“ továbbá : „az *Anthemis Arvensis* féle fajnak egy érdekes válfajáról“ olvasott, s *Kánitz* Ákostól „a Varádics (*Tanacetum*) nem körül tett tanulmányai előleges kivonatát“ mutatá be; — *Divald* Adolf lt. „a természeti tudományok és az erdőszet“ czímen értekezett; *Pólya* József rt. „Hoibrenk javaslatát a gabonafélék mesterséges termékenyítéséről“ ismerteté, — egyszersmind „a hazai gyümölcsstenyésztes körüli mozgalmakra“ hívá fel az osztály figyelmét; *Hazslinszky* Frigyes lt. részéről „a borsai *Pietros* havasi viránya“ olvastatott; *Frivaldszky* Imre rt. „jellemző adatokat“ nyujta „Magyarország Faunájához“; *Balogh* Kálmán lt. „az izom-idegek végződéséről“; — *Lenhossék* József lt. „a középponti idegrendszer, szürke állomány, és az idegek rendszere tájviszonyairól“ értekeztek; — *Rózsay* József lt. „észleleteit az aggok élet- és kórtani köréből“ adá elő; *Poor* Imre lt. „adalékokat“ nyujta „a természet orvosi czélszerűségéhez“; *Halász* Géza lt. „az életbiztosításról, orvosi szempontból“ értekezett. *Pólya* József rt. „természettudományi nagy szótárát“ ismertette meg; és *Szabó* József lt. „Krim, Bochara, Bombay angol térképeit“ mutatta be, és szólott „a bécsi geogr. intézet hazánkat illető térképi munkálatairól.“

A Math. és Természettudományi osztályok kiadásai közül főlemlítjük e helyen az *Évkönyvek* XI. kötetének 1. darabját; *Vész* J. Ármin „Leirati Mértana“ I. füzetét, s Eu-

klides Elemeit“ *Brassai Sámuel*től, melynek nyomtatása bevégeződött.

II. Az állandó *Bizottságok* e lefolyt, már szinte két év alatt is kitartóan működtek hazánk és nyelvünk tudományos ismeretének előmozdításában.

1) A *Nyelvtudományi Bizottság* munkálkodását „Közleményeinek“ III. és IV. kötetei mutatják föl. Szorosan a magyar nyelv tudományát és történetét illetik ezekben *Fogarasi János* főnebb már említett értekezései „a székely gyűjteményről“ és „szentpéteri végzésről“; továbbá *Fábián Istváné* „a magyar családnevekről“; *Mátyás Floriáné* : „Régi magyar család- és idő nevezetek“; *Budenz Józsefé* „a magyar *El* ige-kötőről“; *Vass Józsefé* : „Pétlékok a háromszéki nyelvjárás-hoz“; *Torkos Sándoré* : „Az-e vagy a?“ — végre *Tukács Istváné* „némely szók (*ki, mi, mely* stb.) használatáról.“

A rokon nyelvek ismeretét különösen *Budenz József* gyarapítá következő dolgozataival : „Erdei cseremiszség. Mondat- és szöveg-közlés“; „Cseremisiz tanulmányok. I. II.“; „Közlemény a khivai tatár nyelvről.“

Magát az *egybehasonlító* nyelvtudományt illeti *Hunfalvy Pál* ily czímű értekezése : „Ahlqvist a magyar nyelv rokonságáról a finnel.“ Ahlqvist az első, ki a finnek közt tüzetesen s mint nyelvtudós foglalkozik a magyar nyelvvel.

A finnek közt újabb időben örvendetes politikai, társadalmi és irodalmi haladás mutatkozik ama bizonyos mértékű önállóság következtében, melyet az orosz kormány megtagadt Finnországnak. Az irodalmi mozgalomban, melyet a finn irodalmi társaság jeles kiadásai élénkitnek, legújabbán kitűnt történelmi munkák közül *Hunfalvy Pál* némelyeket általánosan, *Koskinen György* két munkáját pedig, a „Buzogány háborút“ és a „Finn népek régi történeteit“ különösen is ösmerette. Amaz a XVI. század vége felé kitört finn parasztlázadást adja elő; az utóbbi munka a hunok és magyarok régi történeteit is tárgyalja, s már ennél fogva is nagyon megérdemli a magyar tudomány figyelmét.

2) A *Történelmi Bizottság* fő feladása levén a hazai történelem kisebb-nagyobb kútfoit kinyomozva összegyűjteni és

közzétenni: e kettős irányban serényen működött az 1864. évi nagygyűlés óta is.

A) *Kútfő nyomozásait* illetőleg: a) Megbizottja *Simonyi* Ernő úr kutatásai folytán, az angolhoni levél- és könyvtárakból nyert, 1703—11 közti időre s Rákóczi Ferencz hadjárataira vonatkozó diplomatikai gyűjteménye 223 számmal nevedett, s ez által a *Londoni Magyar Okmánytár* II-ik kötete — 995 okmány — sajtó alá teljesen kész, s mihelyt a Bizottság pénzvisszonyai engedik, megjelenhet. b) Szintén *Simonyi* úr a florenczi levéltárban kijegyzett s hazánk történelmére vonatkozó levelek és okmányok másolataiból 352 darabot küldö újabban; mely gyűjtemény — eddig 400 szám —, válogatva, *Florenczi Magyar Okmánytár* czímmel fog, a Monumenták során, világot látni. c) Ugyancsak *Simonyi* Ernő úr, a Bizottság felszólítása következtében, kiterjeszté figyelmét Spanyolországban a *simancasi* híres levéltárra is, hol az ő eszközlésére a Magyarországot illetők másolása folyamatba tétetett, — nemkülönben az aragoniai *koronai* levéltárban s a madridi *Bibliotheca National* kéziratárában találtaké is; melyek soráról azonban a Bizottság bővebb tudósítást vár. d) Nápolyban, e fontos lelhelyén a hazánkat illető írott emlékeknek mind az Árpádi mind a Vegyes korra nézve, — *Óváry* Lipót hazánkfia gondoskodik másolatokról, a Bizottság útmutatása szerint. Habár e munka, különböző akadályok miatt, nem haladhat gyorsan: már is érdekes oklevelek jöttek mutatványúl, az I. Károly és V. István közti családi és politikai szövetségre, nemkülönben Durazzo László ellenkirályra vonatkozóak. *Óváry* úr most kirekesztőleg I. és II. Károly nápolyi királyok okmányai másolataival foglalkozik, melyek kimerítése után *Johanna* és *Durazzo László* okiratait veendi műbe. e) *Rákóczi* Ferencz gazdag levéltárának másoltatása erélyesen foly; eddig már 320 ív gyarapítja a Bizottság gyűjteményét. f) *Szilágyi* Sándor lt. 1583-tól 1616-ig terjedő *kamarai számadások* másolataival támogatá a Bizottságot. g) Ugyanő és *Szilády* Áron lt. a pestmegyei és kunsági városok és egyházak levéltáraiból folyvást gyűjtik a *török-magyar* viszonyokra vonatkozó okmányokat, melyekből az „Emlékek“ III-ik kötete készül. h) Gr. *Sándor Mór*icz úr budai levéltára használatát ha-

zafiúi készséggel megengedte; *Kassa* városa gazdag és nevezetes levéltárában pedig *Tuttkó* József úr szíveskedik gyűjteni a Bizottság számára.

B) *Kütfő*-kiadásait a Bizottság négy különböző organumában eszközli. Ezek elsejét a) a *Történelmi Tárt* a XII. kötettel kénytelen volt egyelőre felfüggeszteni; noha szekrényébe azóta is nevezetes mennyiségű kézirat gyűlt össze, mely kiadásra vár. b) A *Monumenták* első osztályából, az *Okmánytárakból* megjelent 1864-ben a X. kötet, vagyis az *Árpádkori Új Okmánytár* V-ik kötete *Wenzel* Gusztáv biz. tagtól; sajtó alatt van a VI-ik. A másik, azaz *Irók* osztályából három kötet van kinyomva: a X-ik, mely *Veráncsics* Minden Munkái VII-ik kötetét hozza *Szalay* Lászlótól; a XVI-ik, mely *Forgács* Commentárjait *Májer* Fidéltől; és a XVII-ik, melyben *Baranyai Decsi* János Commentárjai foglaltatnak, *Toldy* Ferencztől. — A *Monumenták* jövőbeli köteteihez is tetemes munkálat van készen (részint már sajtó alatt); így, az okmánytári osztályhoz tartozólag, a *Florenczi* M. Okmánytár; az *Irók* osztályából sajtó alatt *Tököly* Imre Naplója, *Torma* Károly által; várják a sajtót *Szamosközynek* Történeti Feljegyzései, és *Gyulafy* Lestár Kortörténetei; *Brutus* II. III. kötete; munkában *Torma* Károlynál *Borsai* Nagy Pál és *Szaniszló* Zsigmond krónikái; *Wenzel* Gusztávnál *Veráncsics* folytatása; kiadásra várnak *Szamosközi* István Történetkönyvei; *Czinár* Mór lt. becses Név- és Tárgymutatója *Fehér* Codex Diplomaticusához, már mintegy felerészben kiszedve. c) A *Török-Magyarkori Emlékek* gyűjteménye *Okleveles* osztálya III-ik kötetéhez, valamint az itteni *Irók* osztályához is, már elégséges anyag áll készen, s csak a Bizottság pénzügye javulásától várja közzétételét; úgy szintén d) a *Magyar Leveles Tár* II-ik kötete is, *Zay* Ferencz és *Nádasdi* Tamás nádor leveleivel.

Gr. Teleki József „*Hunyadiak kora*” című nagy munkájából, melyet *Szabó* Károly készít sajtó alá, a VI-ik kötet második felének nyomtatása is közelebb megindulhat. Eddigi késedelmét, egyéb akadályokon kívül, a kézirat csonka és hézagos volta okozta.

Végül a bizottság azon kellemes helyzetben van, hogy a

jövő év folytán Budapest fővárosnak *Rupp Jakab* úr által kútfükből dolgozott helyirati történeteivel ajándékozhatja meg a közönséget.

3) Az *Archaeologiai Bizottság* hazai emlékek (illetőleg azok rajzai) gyűjtésében és kiadásában fáradozott.

A) A *gyűjtést* illetőleg. A honi régiségek nyomozását folytatta *Henszlmann Imre* biz. tag peregi és pécsi útjában; ugyanaz, *Rómer Flórián* taggal, a déli vas megyei falfestmények vizsgálatára, — mindketten pedig, *Schulcz Ferencz* építészszel, Szathmár püsp. megyébe, — *Henszlmann Sárosba*, — ugyanő *Kubinyi Ferencz* t. taggal Hevesbe, — *Rómer* pedig Fehér és Tolna megyékbe tettek archaeologiai kirándulást. — A pilisi apátság érdekes romjainak felásatása kedvezőbb időre haladt; ellenben a *csörsz-árkai* vizsgálatokat előmozdíták Pest, Heves, Szabolcs, Bihar megyék hatóságai, felvilágosító jelentéseikkel. — A Bizottság *rajztára* igen díszes küldeményekkel gyarapodott: jelesen *Storno Ferencz* úrtól az orachovitzai kalugyer kolostor fölvétele, — *Henszlmann* tól az apátfalvi templom eredeti rajzai, — *Reitter Ferencz* orsz. főmérnök úrtól a budai hajógyári szigeten talált római fürdő igen csinos fölvétele, — *Hencz és Bergh* építész uraktól a szalai műemlékek gondosan készült rajzai, — *Lehoczky* Tivadar úrtól Bereghmegye fa-templomai és számos bronztárgy ábrák, — *Varsányi János* mérnök úrtól régibb másolatainak többszörös füzetei, — *Glembay Károly* mérnök úrtól a csepini aranyeletre vonatkozó rajzok, — *Haas Mihály* szathmári püspök ő mgától, ki a megyéjében tett kutatásokat is előzőkeny pártolásban részesíté, a fekete-ardói képek hű másolatai, s több rendbeli, főleg a beregszászi templom rajzai, — a *wolfenbütteli* könyvtár részéről *Corvin Mátyás* arczkép-másolatai stb. vannak a Bizottság gyűjteményében. Köszönettel tartozik a Bizottság a *bécsi* cs. k. *Középponti Bizottmánynak*, mely az alább említendő Régészeti Kalauz számára m. é. 500 darab fametszttvényét másolatul ingyen átengedé, — valamint a bécsi *Bauhüttének*, mely felajánlotta cserébe Magyarországot illető autographiáit, — végre a *dunagözhajózási*, a *tiszai*, *déli*, és *államvaspályák* igazgatóságainak, melyek szabadjegyekkel segíték elő archaeologiai utazásait.

B) A kiadást illetőleg a) Megjelent az *Archaeologiai Közlemények* IV-ik kötete, számos rajzzal, s az V-ikből az 1-ső füzet; a 2-ik nem sokára követni fogja. Ezekben gr. *Esterházy János* „a kolozsvári hajdan minorita most ref. templomot” ismerteti; *Érdy János* „a tétényi római sirokat”, — ifj. *Kubinyi Ferencz* „Zólyom megye műemlékeit”; *Rómer Flórián* „Pannoniai újabb kiadatlan római feliratokat” közöl, értekezik a „Buda környékén felásott római sirokról”, — „Magyar régészeti krónikát” és „Adalékot” nyújt a magyar régészeti irodalomhoz; *Henszlmann Imrétől* vannak: „Tanulmányok a középkori román építészeti chronologia köréből”, — és „a szathmári püsp. megyének középkori építészeti régiségei”; — az V-ik kötetben „kiadatlan magyar érmek” *Érdytől*; „Római feliratok Erdélyből” *Torma Károlytól*; „a két hazában talált régi arany műemlékekről” — „Magyar régészeti krónika” és „Adalék a magyar régészeti irodalomhoz” *Rómertől*; „Buda és környéke helyirati viszonyai a középkorban” *Rupp Jakabtól*. A 2-ik füzetben *Ipolyi Árnold* fogja ismertetni „az apátfalvi apátságot”, és *Henszlmann* „az osztropataki leletet.”

b) A Bizottság felszólítására irta *Henszlmann Imre* tag „A székesfehérvári ásatások” című jeles munkáját. c) Szintén a Bizottság védszárnyai — s *Henszlmann*, *Ipolyi* és *Rómer* tagok szerkesztése alatt fog megjelenni a „*Magyar Műrégészeti Kaulauz*” gr. *Andrássy Manó* és társai alapítványából. d) A Bizottság közbenjárására *Simor János* győri püspök ő mlga megigérte, hogy a győri káptalan hirneves *Antiphonalejének* magyar és franczia nyelven való kiadását pártolandja.

Szenczy Ferencz, szombathelyi püspök úr ő mlga, a Bizottság eszközlésére megengedé, hogy a *tótlaki* templom oltárszárnyai, valamint a *hassági* és más régi miseruhák a m. nemzeti muzeumnak átadassanak; a *veleméri* templomnak végromlástól megóvását pedig áldozattal foganatosítá.

A *Corvina* ügyében tett föllépései a Bizottságnak, fájdalom, nem juthattak óhajtott sikerhez; mint nem a szöllős-végardói és a karcsai régi egyházak fentartása és megmentése véggetti fáradozása sem. A magyar *archaeologiai középponti Bizottság* iránt tett fölterjesztései eddig szintén nyom nélkül hangzottak el.

Befolyt végre a Bizottság archaeologiai tekintetben nevezetes pontok emléktáblával jelölésére is.

4. A „hazai állapotok ismertetésének előmozdítására“ alakult *Statistikai Bizottság*, munkálkodása közben, mindinkább meggyőződött arról, hogy feladatát csak akkor oldhatná meg teljesen, ha *országos statistikai hivatal* volna, mely kormányi tekintélyvel felruházva, a társadalmi és állami életben fölmerülő tényeket és adatokat *rendszeresen* gyűjtené egybe és tenné közre. Mert nem az adatok közvetlen gyűjtése, hanem azok tudományos feldolgozása az ő feladata. Minden polgárisult országban vannak és működnek immár állami statistikai hivatalok, csak hazánk maradt e tekintetben is hátra. Minek káros voltát a Bizottság elevenen érezve, a M. T. Akadémia útján ismételve sürgette a nmgu m. k. helytartó tanácsnál egy országos statistikai hivatal felállítását: de az e részben megindult tanácskozások, fájdalom, eddig foganat nélkül maradtak, s az annyira óhajtott országos stat. hivatal maig sincs felállítva.

Küldetnek ugyan be némi adatok egyes hatóságok részéről a m. k. helytartó tanácshoz: de azok többnyire nagyon hiányosak és egyoldalúak, nem lévén oly kormányközeg, mely az adatgyűjtést rendszeresen intézné. Ezért a bizottság sem követhet működésében bizonyos rendszert, hanem kénytelen a körülményekhez alkalmazkodni, s beérni a történetesen keze alá bocsátott adatokkal. Mindazáltal a múlt évben különösen három dologra fordítá figyelmét: először azon volt, hogy az osztrák birodalom, s különösen hazánk *pénzügyi viszonyai*ról lehetőleg kimerítő és hű ismertetést nyújtson a közönségnek; továbbá a *népnevelésre* vagyis elemi tanügyre vonatkozó adatokat igyekezett megszerzeni és feldolgozni; végre az *úrbéri rendezés és tagosítás* ügyének állását iparkodott földeríteni.

Figyelemmel kísérte továbbá a *hazai takarékpénztárak* működését, sajnos azonban, hogy a létező takarékpénztárak fele sem küldötte be forgalmi kimutatásait, melyek különben is hiányosak. A *földmentesítési* viszonyokat tárgyazó adatok közléseért is folyamodott az illető helyre, de mindeddig siker nélkül. Havi ülésein különféle indítványokról tanakodott, pl.

a Budapesten legcélszerűbben foganatosítható népszámlálás-ról; a Budapest műipari viszonyait föltüntető adatok megszerzéséről, stb.

Végre a *kiadásokat* illetőleg : tekintetbe vévén azt, hogy a statistika szoros kapcsolatban áll a nemzetgazdasággal, s hogy eddigi, „Statistikai Közlemények“ czímű organumában, már kezdettől fogva, bocsátott közre oly értekezéseket is, melyek inkább a nemzetgazdaság körébe vágnak; czélszerűnek látta a Bizottság, említett közlönye VI. kötetének befejeztével, *Statistikai és Nemzetgazdasági Közlemények* czíme alatt, új folyamot indítani, melyből 1865-ben már két füzet, vagyis egy kötet, összesen pedig a tárgyalt időszak folytán régibb és újabb közlönyéből öt füzet jelent meg, következő tartalommal: „Az osztrák örökös tartományokban és Magyarországon kamatbiztosítás mellett épült vasútak viszonya az államhoz;“ „Az úrbéri rendezés és tagosítás ügyének állása Magyarországon,“ *Lónyay Menyhért*től; „Az 1864-ki osztrák költségvetés;“ — Az osztrák nemzetgazdasági fejlődés I. Lipót alatt, „*Keleti Károly*től; „A magyarországi jelen törvénykezés statistikájához,“ — „A berlini statistikai seminarium“ dr. *Konek Sándor*tól; „A gépzület, nemzetgazdaságunk újabb szakában,“ dr. *Kautz Gyula*tól; „Magyarországi takarékpénztárak,“ — „Népességi mozgalmak az ágostai vallásfelekezeti dunántúli superintendenciájában, s a helvét hitvallásuak közt,“ *Galgóczy Károly*től; „A statistika fontossága a tüzkár ellen biztosító társaságoknál“ — „Az első magyar biztosító társaság által 1862-dik és 1863-dik évben fizetett kárösszegek“ — „Néhány észrevétel a közvállalatok engedélyezéséről s ellenőrzéséről“ *Weninger Vincze*től; — „Elemi tanügy a rozsnyói, nyitrai, pécsi, győri, szombathelyi, kassai, csanádi, szepesi, váci és szathmári r. kath. egyházmegyék területén 1861 $\frac{1}{2}$ -ben“ dr. *Barsi József*től; „Pest városának légtüneti és egészségügyi viszonyai 1863 és 1864-ben“ dr. *Tormay Károly*től; „Magyarország álladalmi és országos utai“ *Fest Vilmostól*; ezenkívül rövid közlések *Egyveleg* czím alatt.

5) A *Math. és Természettudományi Bizottságnak* hazai viszonyainkra vonatkozó munkásságát 1864-ről *Közleményei-*

nek III. terjedelmes kötete mutatja föl leginkább, mely a folyó évben jelent meg. Benne a) *vegytani* értekezés van három: az elsőben, „Gözmalmaink lisztjének vegyvizsgálata” czímmel, Szabó József honi örleményeink világ-jelességét mutatja ki; a más kettő *Hasenfeld* Manó ásványviz-elemzéseit tárgyalja; b) növénytani czikk van négy: az „Imbricaria Ryssalea Magyarhon homoksíkjain” és „Eperjes viránya stilbosporái” *Hazslinszky* Frigyesről; továbbá *Kalchbrenner* Károly „jelentése 1863-i természettudományi utazásáról” s ennek eredményeül: „a szepesi gombák jegyzéke.” c) *Állattanból* *Frivaldszky* János adatokat közöl „a magyarhoni barlangok Faunájához”, s *Margó* Tivadar az általa „Pest-Buda környékén feltalált ázalogfajok rendszeres átnézetét” közli. d) *Földtani* cikkek Szabó Józseftől: „Pogányvár Gömörben, mint bazaltkráter” és „a tarnóczi kövült fáról;” továbbá *Hantken* Miksától „a Duna és az Uj-Szőny, Fehérvár, Buda befogta vidék geologiai és palaeontologiai ismertetése.” e) *Magasságméréseket* külön cikkekben közöl *Pettkó* János Selmecz, Körmöcz, Besztercze vidékéről, Trencsén és Nyitra néhány pontjáról, — míg *Hantken* Miksa Tokaj-Hegyalja környékéről; *Muzsinszky* Károly pedig bővebb magasságméreti cikkben tesz jelentést a Pest-Buda környékén véghezvitt trigonometriai szintelésről. f) *Meteorologiai* észleleteket *Pettkó* János közöl Selmeczről Bachmann és Hauch adatai nyomán 1845-től 1851-ig. Számos rajz és térkép melléklet járul a kötethez.

A Bizottság, a mennyire pénzereje engedé, tudományos utazásokkal is törekedett czéljai előmozdítására. *Hantken* Miksa Hontmegyében folytatta tanulmányait; *Kanitz* Ákos Szlavónia fűvészeti átvizsgálására kért segélyt a Bizottságtól; Szabó József kirándulást tett Gömörbe, a pogányvári bazaltkráter, — s Nógrádba Tarnócra, az óriási kövült fa előjövési körülményeit megvizsgálni. 1865 folytán utaztak az Akadémia részéről tett könnyítésekkel; Szabó József Magyarország trachyt vidékein 5 ízben, s Olaszországban, hol az Euganei hegységet kutatta át; *Hantken* Miksa Hontmegye déli részén folytatta geologiai tanulmányait; *Hazslinszky* Frigyes Máramarost járta be növénytani tekintetben. *Schenzl* Guidó, az Akadémia budai meteorologiai és magnetikai észleldéjének

vezetője, *Kruspér István* I. tag társaságában, a m. orvosok és természetvizsgálók marosvásárhelyi nagy gyűlése alkalmával egy nagyobb körutat tettek, útközben megvizsgálván azok műszereit, kik az Akadémia érdekében meteorologiai észleleteket tesznek; egyszersmind ez alkalmat delejes észleletek tételére használva föl, melyet, a kedvezőtlen időjárás daczára, 13 állomáson sikerrel fogatosítottak is, a mellett számos magasság-méreteket eszközöltek.

A meteorologiai észleleteket Budán *Schenzl Guidó* úr folyvást teszi és jegyzi; azonban igen fontosnak látszott a Bizottság előtt, meteorologiai észleldéket hozni létre az ország különböző pontjain. Eziránt tett lépései a legtöbb helyen sikerültek, a szükséges szerek megvételére ajánlatok történtek; a Bizottság pedig kijelölte az eszközöket; és esőmérőket nagyobb számmal rendelt meg kiosztás végett oly helyeken, hol azok megszerzésére más úton nem nyílt kilátás. Az így szerzendő észleletek kinyomatását, s a földgömb jelesebb észleldéi közötti kiosztását a Bizottság elhatározta, s csupán azért nem kezdette meg, mivel *Mayer Lambert*, volt egyetemi csillagász, hátrahagyott észleleteivel akará megkezdeni, melyek már rendezés és *Kruspér István* I. tag szerkesztése alatt vannak.

A Bizottság vezetése mellett megjelent *Petényi Salamon* hátrahagyott műveiből az I. füzet, *Kubinyi Ferencz* t. t. által szerkesztve.

III. A tavalyi közülés óta megjelent akadémiai kiadások sora, a már említettek befoglalásával, teljesen ez:

1) *A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei*. Tizenegyedik kötet: I, II, III. darab (a IV-ik sajtó alatt), és: Tizenkettedik kötet első fele.

2) *A Magyar Tudományos Akadémia Jegyzőkönyvei*. A M. T. Akadémia rendeletéből közzé teszi *Csengery Antal* 1864. 1, 2. füzet. 1865. 1. füzet.

3) *Magyar Tudományos Akadémiai Értesítő*. Új folyam.
a) *A Nyelv- és Széptudományi Osztály Közlönye*. Szerkeszti *Toldy Ferencz*. III. kötet. b) *A Philosophiai Törvény- és Történettudományi Osztályok Közlönye*. Szerkeszti *Csengery Antal*. IV. köt. V. köt. 1. füz. c) *A Matematikai és Természettudományi Osztályok Közlönye*. Szerkeszti *Győry Sándor*. IV. köt. 2, 3. füzet; V. kötet 1, 2. füzet.

4) *Nyelvtudományi Közlemények*. Szerkeszti Hunfalvy Pál, III. kötet. IV. köt. 1, 2. füz.

5) *Archaeologiai Közlemények*. Szerkeszti Rómer Flórián. IV. kötet. V. kötet 1. füzet.

6) *Statistikai Közlemények*. Szerkeszti Hunfalvy János. VI. köt. Új folyam: *Statistikai és Nemzetgazdasági Közlemények*. Szerkeszti ugyanaz. I. köt.

7) *Mathematikai és Természettudományi Közlemények*. Szerkeszti Szabó József. III. kötet.

8) *Monumenta Hungariae Historica*. Magyar történelmi emlékek: 13. sz. Második osztály. Írók: Veráncsics Antal összes munkái. Közli Szalay László. VI. köt. Vegyes levelek.

9) *A Magyar Nyelv Szótára*. Készítették Czuczor Gergely és Fogarasi János. II. köt. 5. füz. III. kötet, 1—5. füzet.

10) *A Magyar Birodalom Természeti Viszonyainak Leírása*. Készítette Hunfalvy János. II. köt. vége és a III. egész kötet. (Teljes.)

11) *Petényi János Hátrahagyott Munkái*. Szerkeszti Kubinyi Ferencz. I. füzet.

12) *Hazai és Külföldi Iskolázás az Árpád-korszak alatt*. Irta Vass József. A M. T. Akadémia által Gorove-díjjal jutalmazott pályamunka.

13) *A Magyar Tud. Akadémia Munkálódásairól és Pénztára mibenlétéről 1863-ban jelentése az Igazgató Tanácsnak*.

14) *Magyar Tud. Akadémiai Almanach*, csillagászati és közönséges naptárral. MDCCCLXV-re.

15) Ugyanaz MDCCCLXVI-ra.

IV. A közelebbi nagy gyűlés óta lefolyt pályázatok eredménye következő: a néhai gr. Teleki József alapította 100 arany drámai jutalomra 1864-ben pályázott hét vigjáték közül, mint aránylag legjobb, az „Egy nagyra termett férfiú“; 1865-ben versenyzett tizenöt szomorújáték közül „A fény árnyai“ című lön nyertes; mindkettőnek szerzője Szigligeti Ede. A gr. Karácsonyi jutalomra 1864-ben pályázott tíz drámai mű közül egy sem találtatott érdemesnek a koszorúra. A többi pályázatok eredménye a folyó évi december 11-kén tartandó közülésben hirdettetik ki.

V. A könyvtár Európa és Amerika több rendbeli tudo-

mányos intézeteivel fentartott csereviszony által folyvásti szaporodásnak örvendett; azonkívül főhatóságok, testületek és egyesek szivességéből olykor becses adományban részesült. A *kézirattár* gyarapítói közül gr. *Szirmay József*, *Szontagh Dániel* és *Kovács Nep. János* urakat emeljük ki. Mr. *Jervis*, az 1862-ki londoni kiállítás egyik biztosa, *Szabó József* l. t. által becses térképeket, — *Duka Tivadar* l. t. keletindiai tárgyakat, — *László Károly* úr Közép-Américából mahagoni fát a palota díszítésére, — dr. *Bene Károly* úr villanygépet, — *Rochlicz Béla* úr ausztráliai fényképeket, — *Wodjéner Albert* úr régiségeket, — *Matolay Victor* úr fényképet, — *Pulszky Ágost* úr történeti arczképeket, — *Varsányi Pongrácz* úr régi érmekeket, — *Scherzenlechner Sebestyén* úr mexicói madarakat és kigyót, *Madarász Victor* úr Thierry Amade művészi nagy arczképét stb. ajándékozták; melyek közül a természetrajzi gyűjteménybe valók a nemzeti muzeumhoz tétettek át.

VI. Halál által 1864-ben hat, 1865-ben is hat tagját veszté az Akadémia: *Kazinczy Gábor* törv. oszt. l. tagot (1864. apr. 18.), *Récsi Emil* törv. oszt. level. tagot (jun. 1.), *Szalay László* törv. tud. r. tagot és az Akadémia titoknokát (jul. 17.), *Fáy András* ig. és nyelvt. t. tagot (jul. 26.), *Kúthy Lajos* nyelvt. l. tagot (aug. 27.), *Madách Imre* nyelvt. l. tagot (oct. 5.); továbbá 1865 folytán: b. *Jósika Miklós* ig. és nyelvt. t. tagot (február 27.), *Törkos Sándor* nyelvt. l. tagot (jul. 5.), *Bugát Pál* term. tud. r. tagot (jul. 9.), b. *Baumgartner András* term. tud. külf. l. tagot (jul. 30.), *Bartal György* ig. és törv. tud. t. tagot (september 20.), végre *Mészáros Imre* phil. oszt. l. tagot (sept. 25.).

VII. Végre, mint a korábbi években, úgy e most lefolyandó kettőben is, buzgóan járultak a hazafiak az Akadémia *tökéje gyarapításához*; mely nemes buzgalomról a következő pénztári kimutatás tesz tanúságot.

Kelt Pesten, az igazgató tanácsnak 1865. december 10-én tartott üléséből

Gróf Dessewffy Emíl,

elnök.

Arany János,

titoknok.

PÉNZTÁR.

I.

Előterjesztés a M. Akadémia alaptökéjéről.

	arany	oszt. értékben	
		forint	kr.
Az alaptőke állása 1863. év december 31-kén, az 1864-iki jelentés szerint, volt	500	1,095,819	59
Ezen összeghez járultak 1864. év folytán :			
Bethlen Károly gróf (földtehermentesítési kötelezvényben)		105	
Dr. Szöcs Sámuel gyűjtése		51	
Joannovics György alapítványa		200	
Ágoston János hagyománya		100	
Jolsva városától		62	
Zmeskal József győri ügyvéd hagyománya		3000	
Balogh Sámuelről (2 arany)		10	80
Holzer József hagyománya		25	
Gr. Dessewffy Kálmán alapítványa (földteherment. kötelezvényben)		1050	
Szilágyi István pesti polgár hagyománya		2000	
Kallós Lajos adománya (visszaajándékozott tiszteletdíj)		50	
Konkoly Lászlóné alapítványa kiegészítésére		109	30
Ghiczy Ferencz alapítványa		3000	
Sztrókay Luiza (Sztrókay Antal nevét viselő) külföldön czélú alapítványa	1000	"	
Purgstaller József rendes tag adománya (visszaajándékozott fizetés)		315	
Némethy József és neje hagyománya		1000	
Sztrókay Luiza alapítványából befizetett 700 arany felváltatván, az aranyösszegeből leszámíttatik, s 3828 o. ftot tevő értékük a forintok rovataiba áttétetik	700	3828	
marad e szerint	800	1,110,725	69
Ezen összegből a bérháztelek árának lerovására fordíttatott az Igazgató Tanács rendelete szerint		9786	
Az alaptőke állása tehát 1864 dec. 31-kén :	800	1,100,939	69

Ezen alaptőke el volt helyezve :

	arany	osztr. értékben	
		frt	kr.
1) Hattal kamatozó alapítványleveleken	500	188,085	
2) Öttel kamatozó alapítványleveleken	300	258,060	
3) Kamatot nem hozó alapítványi íveken (ezen összegek folytonos, részint barátságos, részint törvényes behajtás alatt vannak)		70,020	50
4) Magánosoknál kikölesönözve hatos kamatra		111,590	
5) Magánosoknál kikölesönözve ötös kamatra		4,000	
6) Az építési pénztárnak kölcsönöztetett részint hatos, részint ötös kamatozásra, készpénzben, földtehermentesítési s nemzeti kölcsönkötelezvényekben (mely utóbbiakra előlegezések vétettek)		327,082	34
7) Földtehermentesítési kötelezvényekben		68,176	50
8) Nemzeti kölcsönkötelezvények s egyéb állampapírokból		27,177	60
9) Földhitelintézeti zálogleveleken		1,200	
10) Pesti kereskedelmi bankrészvényekben		5,250	
11) A jövedelmi pénztárnak kölcsönzött összegekben		35,500	
12) Egy pesti s egy szepesi takarékpénztári könyvön		4,797	75
	800	1,100,939	69

Végre még az akadémia alaptőkéjét képezik következő sorsjegyek s iparpapírok :

1 darab Eszterházy sorsjegy

1 " 1834-iki "

1 " 1839-ki "

1 " bankrészvény

2 " bécsi hitelintézeti részvény

2 " gőzhajótársasági sorsjegy

6 " első magy. bizt. társasági részvény

12 " budai alagút részvény.

II.

A Magyar akadémiai jövedelmi pénztár bevételeinek s kiadásainak kimutatása

1864. évi december utolsó napján.

I. Bevételek		Arany	Részletesen		Arany	Összesen	
			frt	kr		frt	kr
1	Pénztármaradvány					61	91
2	Kamatjövedelmek :						
	a) Alapítók hátralékaiból . . .	50	9246	60			
	b) Hitelezvényi adósok hátralé- kaiból		1185	29			
	c) Folyó kamatokból, alapítóktól	50	20,016	34			
	d) Folyó kamatokból, hitelezvé- nyi adósoktól		11,274	94			
	e) Takarékpénztári kamatokból		531	8			
	f) Állampapirok kamataiból . .		10,429	77			
	g) Részvények után		742	81	100	53,426	83
3	Eladott akadémiai kiadványok árából				—	3357	86
4	Évi járulékokból :						
	a) Az első magy. ált. bizt. társaság- tól nemzetgazdasági kérdésekre		300				
	b) Marczibányi alapítványból .		210				
	c) Nagy Károly r. tagtól a math. s természettudományi osztály rendelkezése alá		315				
	d) Úrhölgyektől népszerű tudomá- nyos munkák kiadására (több- nyire aranyokban, melyek fel- váltattak)		693	55		1518	55
5	Visszafizetett előlegekből . . .					1323	71
6	Vegyesekből (főképen az ezüst ka- matok felváltásából nyereségből					268	96
7	A takarékpénztárban kamatozó úr- hölgy-alapítványi összegből kivé- tetett, jutalmazásra					300	
8	Aranyok vétettek jutalmazásokra				405		
9	Felváltott aranyokért bevétel					542	
10	Kölesönvétel a alapítói pénz- tárából					9500	
Összes bevétel :					505	70,297	82

II. Kiadások		Arany	Részletesen frt kr		Arany	Összesen frt kr	
1	Fisztviselők és szerkesztők fizetésére					9106	1
2	Rendes tagok fizetésére					7578	75
3	Cselédek bérére					1116	42
4	Jutalmakra				365	864	
5	Írói és szerkesztői díjakra						
	a) Általános pénztár részéről (év- könyvi s értesítői dolgozatok, névkönyv stb.)	40	3090	62 1/2			
	b) történelmi bizottmány részéről		595	50			
	c) math. bizottmány részéről		1121				
	d) archaeol. bizottmány részéről		599	37			
	e) statisztikai bizottm. részéről		846	35			
	f) nyelvtud. bizottmány részéről		1043	75	40	7296	59 1/2
6	Akadémiai kiadványokra (nyomta- tás, rajz, metszés)						
	a) általános pénztár részéről (év- könyvek, értesítők, névkönyv, külön nyomatok, hirdetések)		3699				
	b) történelmi bizottmány részéről		3048	82			
	c) matematikai bizottm. részéről		1164	9			
	d) archaeologiai bizottm. részéről		1134	75			
	e) statisztikai bizottmány részéről		1112				
	f) nyelvtudom. bizottm. részéről		608	21		10,766	87
7	Utazásokra :						
	a) általános pénztár részéről		100				
	b) math. és természettudományi bizottmány részéről		500				
	c) archaeologiai bizottm. részéről		413	42		1013	42
8	A bizottmányok apró költségeire s beszerzéseire					353	35
9	Szállásbérre					3120	—
10	Könyvek vételére s köttetésére a könyvtár részére					1605	68
11	Fűtés, világítás, tisztogatásra					600	4
12	Irodai költség					232	
13	Beszerzések s mesteremberek számlái					88	65
14	Adók, illetékek, bélyegekre					8723	33 1/2
15	Ügyvédi költségekre					348	32
16	Postai, szállítási, könyvkezelési költ- ségek					551	65
17	Rendkívüli s vegyes költségekre (Budapesti Szemle segélyezésére ; Kölcsey ünnepély, közgyűlési költségek sat.)					1134	24
18	Előlegezés irnokok részére					120	
19	Arany-váltásra (jutalmazások czél- jából)					2338	10
20	Eladatott (bankjegyekre váltatott)				100		
21	Takarékpénztárba tétetett az úr- hölgyek által befizetett összegek s azok kamataiból					881	39
22	Visszafizettetett az alaptőkétől köl- csönvett pénzek lerovására					12,000	
						505	69,838
							82

Az 505 arany s 70,297 frt 82 krnyi bevételből levonván az
505 „ s 69,838 frt 82 krnyi kiadást

marad áthozatalban 1865. évre 459 frt

III.

A M. Akadémia házépítési pénztáráról szóló
jelentés az építés teljes befejezése s az épü-
let felszerelése után fog a t. közönség elé
terjesztetni.

Kelt Pesten deeember 1-jén 1865

Gr. Dessewffy Emíl, elnök mk.

Tóth Lőrincz, pénztárnok mk.

JELENTÉSEK

AZ

1865. ÉV DECEMBER 7—10. NAPJAIN

TARTOTT

XXVI-DIK NAGYGYÜLÉSEN

ELDÖNTÖTT

PÁLYÁZATOKRÓL.

PEST,
NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV
MAGY. AKAD. NYOMDÁSNÁL.

—
1865.

JELLENTESEK

1882. ÉVI ÖSSZEFASSZÁS

NYOMTATOTT

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

NYOMTATOTT

PÁLYÁZATOKRÓL

NYOMTATOTT

NYOMTATOTT ÉS ELADOTT

NYOMTATOTT ÉS ELADOTT

1882

I.

Jelentés

Az 1858—1863. évi matematikai nagy jutalomról és a másod vagyis Marczibányi-jutalomról.

A Matematikai Osztály az 1858—1864. évkörben két munkát talált legkitünőbbnek: Petzval Ottó r. t. „Erő- és géptanát” s Weisz (Vész) János Ármin „Felsőbb mennyiségtanát.” Amaz két terjedelmes kötetben jelent meg. Az egyik a nyugtant, a másik a moztant, külön-külön, rendszeresen és következetesen, bámulatos könnyűséggel tárgyalva, e nagy fontosságú tudomány terjesztését, felvilágosítását hathatósan elősegíti. E munka a reál-iskolák számára kivonatként is, „Géptan” cím alatt, külön megjelenvén, e tudományt ez által a középtanodákban is előmozdítja és terjeszti. Szóval e munkának dús tartalma, helyes elrendezése, rendszeres és következetes tárgyalása, könnyen érthető irálya, csinos kiállításá méltán megérdemli, hogy a pályázó munkák legjelesbjei közé számíttassék. De e munka jeles tulajdonságai mellett csak az sajnálandó, hogy szövegében sok nyomtatási hiba van, sőt még itt-ott számítási hibák is lelhetők. — A második figyelemre méltó munka Weisz (Vész) János Ármin „Felsőbb Mennyiségtana”, mely két kötetben jelent meg. A szerző szoros matematikai rendszert állított fel, és ezt egész munkáján következetesen viszi keresztül. Az előforduló egyes származtatásokat világosan és következetesen hozza le. Szóval e munka a tudomány mostani színvonalán áll. De szűkebb alapra lévén fektetve, kiterjedése a szokottabbnál kisebb, és így korlátozott célokra van szánva.

E két jeles munkát egymással összehasonlítva kitűnik, hogy míg egy oldalról Petzval Ottó munkájának tárgya nagy

fontossága-, dús tartalmánál és kiterjedésénél fogva kitünő helyet foglal ugyan el, de a megbizásból nagyobb sietséggel készült munka helyenként némi fogyatkozást szült; más oldalról Weisz (Vész) János Ármin munkája kitünő gond-
dal van ugyan szerkesztve, de a kellőnél szűkebb alapra fő-
ktve. Ennélfogva az Osztály e két munkát egyenlő értékűnek
tartván, indítványa következtében a nagy jutalom a két
munka között felosztatni s úgy kiadatni határozottatott.

Az Osztály e két munkához becsben legközelebb álló-
nak Weninger Vincze l. t. „Politikai Számtanát“ jelölé ki,
mint a mely irodalmunkban új jelenség, s abban, ügyes szer-
kezete és gyakorlati hasznossága által, kiváló helyet foglal
el; és így a másod vagy Marczibányi jutalom, az Osztály
javaslata folytán, e most nevezett munkának ítéltetett.

Kelt Pesten, dec. 7-én 1865.

Arany János,

títoknok.

II.

Jelentés

Lucanus „Pharsaliájának“ pálya-fordításairól.

Az egy névtelen hazafi ajánlatából kitűzött 100
arany jutalomért pályázó kilencz „Pharsalia“ fordításra nézve
a bírálók többsége egyezik abban, hogy általános becse egyik
fordításnak sincs, csak viszonylagos. Ketteje a bírálóknak a
VII-ik számú — „Le plus grand des événemens“ stb. Mar-
montelből vett jelíges — pályaművet emeli ki a többi felett,
mint a mely a Pharsalia eredeti szövegének leghelyesb olva-
sását, magyarázatát, értelmezését illetőleg, a különféle kiadá-
sok s fordítások szorgalmas tanulmánya mellett, önálló éles
ítélet, emelkedett, erőteljes tiszta magyarságú nyelv s általá-
ban hibátlan, könnyen folyó verselés által jeleskedik; az ere-
deti munka szavait és kifejezéseit majd mindenütt találólag,
talpra esetten tudja visszaadni; számos, eddigi íróinknál nem
divatos szókat és kifejezéseket méhszorgalommal keresgél

össze, melyek még sem sértik a fület; s mely a harmadik — külön véleményű bíráló szerint is, mindig magyaros, egyszerű, erőltetés és dagály nélküli; egyes részeket szerencsésen s híven az eredetihez ad elő; úgy hogy e harmadik bíráló is hajlandó volna ennek ítélni a jutalmat, ha a II. számú — *Fortes creantur fortibus et bonis*“ jeligés — pályaművet előbbre nem tartaná, mely szerinte többnyire jó magyaros, erőltetés nélküli, értelmes, elég síma, szép és hangzatos nyelvvel — a tartalom velejének jó felfogásával s hű visszaadásával, — értelmező jegyzetei és előbeszéde okáért is — a mai olvasó közönség igényeinek inkább megfelel. E II. számot egy másik bíráló is dicséretre érdemesíti. A többi pályaművek némelyikéről, kivált a („Hő tiszteletemet a bíráló uraknak“ jeligés) IX. számúról szintén emelnek ki a bírálók majd egy majd más oldalt vagy vonást; más részről egy sincs, mely kinyerné teljes jóváhagyásukat; sőt a jutalomra ajánlottakat is javítandó hibák jegyzékével kísérik; s míg a többség által kiemelt VII. számúról ajánlói a nyelvi érdemet és a beható tanulmányt dicsérik, azt följegyzik másrésztől, hogy versei nem mindenütt élénkek és gördülékenyek; a fordítmány tartalomhoz sem mindig egyaránt hű.

Az Osztály véleménye szerint a VII. számú fordításnak, melyet két bírálat ajánl, a jutalom kiadatni, s a megrótt hibák a fordítóval közölni határozottak; az egy bíráló által jutalomra, másik által is dicséretre érdemesített II. számú pályamű pedig dicsérő megemlézésre méltónak ítéltetett.

Felbontatván az illető jeligés levelek, a VII. számú pályamunka fordítójául Baksay Sándor ref. pap Csanádon, a II. számúnak fordítójául pedig Laky Demeter, premontrei kanonok Csornán, tűnt ki.

Kelt Pesten, dec. 7. 1865.

Arany János,
titoknok.

III.

Jelentés

A Marczibányi jutalomra beérkezett egy nyelvtudományi pályairatról.

A Marczibányi 40 aranyos jutalomra kitűzött pályakérdés oly elvek felállítását kívánja, melyek új szólásmódok alkotásánál szem előtt tartandók s melyek elhanyagolása nyelvbeli előadásunkra károsan hat. A 26 lapnyi pályairat legnagyobb részt csak a kitűzött kérdés paraphrasisa; a két, sőt sajátkép *egy* elv, mely felállítatik, egész általánosságban forog, kevés és nem is mindig helyes példák által kísérve; mikre néhány indítvány következik, melyek kivitele épen e pályaműtől váratott.

A bírálók egyezően elvetik a pályaművet, s így a Marczibányi jutalom ez alkalommal ki nem adatott.

Kelt Pesten, dec. 7. 1865.

Arany János,
titoknok.

IV.

Jelentés

A Nádasdy eposzi jutalomról.

Az ifju gr. Nádasdy Ferencz alapította s néhai gr. Nádasdy Tamás nevét viselő alapítványból kitűzött jutalomtétele versenyző hat pályamű közül a bírálók egyike a IV. számú, Zrinyi czimet viselőnek kívánta kiadatni a jutalmat, nemcsak mivel társai közt legjobb, hanem mert általános becase is van, sőt költészetünk diszére szolgál. Ellenben a más két bíráló Zrinyit figyelemre méltónak sem ítélvén, egyedül az V. számú Losárdi Zsuzsánna czimű pályaművet emelte ki, mint olyant, mely társait messze felül múlja, s melyet magában is dicséretes tulajdonok tüntetnek ki. Írója teljes birtokában van a verselési technica virtuosításának.

Stylusa csillog, ragyog, rajzai nem egy helyt elevenek, új színűek. Gyakorlott esettel festi itt-ott a természet képeit s jeleneteit, olykor éles vonásokkal a fölvelt alakok jellemét is. De fő ereje kiválóan a lyrai természetű részletekben nyilatkozik, sőt maga a beszély hősnője is ily lényegűnek mondható. Szerelme, az egész mű folytán alig lép ki a negativitás köréből, s nem ragadja őt oly küzdelmekre, melyek közt hősileg diadalmaskodhatnék, vagy elbukhatnék. Az egész mű inkább egy pályakép, mint költői cselekvény. A jellemrajz és cselekvény hibáit olykor maga az előadás még inkább kiemeli, mely több helyt közel áll a prózai novellistícus előadáshoz, s hiányzik belőle az emelkedettség és gyorsaság, melyet költői beszélyben megkívánunk.

Ezek szerint, a Zrinyi mellé nyilatkozó szavazat kisebbségben maradván, a Losárdi Zsuzsannát részben méltányló szavazatok egyike pedig határozottan a jutalom ki nem adása mellett nyilatkozván: a Nádasdy eposzi díj ezuttal ki nem adatott.

Kelt Pesten, dec. 7. 1865.

Arany János,

titoknok.

V.

Jelentés

Az 1863. és 1864. évi Sámuel-díj kiadásáról.

Az évenként 15 aranyból álló Sámuel-díj mindenkor az illető évben megjelent nyelvészeti értekezések közül annak levén kiadandó, mely a Nyelvtudományi Osztály által a jutalomra, mint legjobb, ajánltatik; miután jelenleg két évi díj vala rendelkezés alatt, azok a Nyelvtudományi Osztály ajánlatára következőleg íteltettek oda.

1. Az 1863-ban nyomtatva megjelent értekezések közül Kriza János I. tagnak a „Vadrózsák“ I. kötetéhez csatolt „Néhány szó a Székely Nyelvjárásokról“ című dolgozata nyerte el, mint a mely ama nyelvjárásokat, igénytelen mo-

dobban bár, de alaposan és világosan tünteti elő, s ez által a székelv szólas ismeretét nem kis mértékben előbbre viszi.

2. Az 1864-ben kijött értekezések sorából Brassai Sámuel I. tag „Mondattanának“ az Akadémiai Értesítő nyelv-tud. osztálya III-ik kötetében megjelent „Második tüzetes része“ lön érdemesítve jutalomra; melynek fő jelessége abban áll, hogy a mondatbeli hangsuly és élőbeszéd alapján rakja le a magyar syntaxis épületét, oly tüzetesen mikép előtte senki.

Kelt Pesten, dec. 7-én 1865.

Arany János,
titoknok.

VI.

Jelentés

A Gorove-díjra versenyzett bölcsészeti pályamunkákról.

A Gorove-alapítványból harmincz arany jutalom mellett, 1865-re feladott pályakérdésre: Minő befolyást gyakorol a természettudományok újabb fejlődése az emberi lélek és akarat szabadságát védő bölcsesletre? stb. — érkezett három pályamunka közül, a bíráló vélemények alapján, az Akadémia Philosophiai Osztálya a jutalmat egyik munkának sem vélte kiadhatni; a II. számút azonban, melynek jelígeje „To be or not to be“, mivel a bölcsészetben jártas és tájékozott, mélyebbre ható és elvszerűen következtető elméről tanúskodik, és a kérdést, bár lényeges hézagokat hagyva, de mégis oly szellemben és irányban tárgyalja mint a feladat kívánja, dicsérettel kitéüntetendőnek indítványozta.

Miután a dec. 7-ki nagy gyűlésben magok a bírálók és az Osztály tagjai kijelenték, hogy a II. számú pályairatot nyomtatásra érdemesnek nem tartják; mind három pályamű jelíges levelei felbontatlan elégettettek, és így a Gorove-díj ezúttal ki nem adatott.

Kelt Pesten, dec. 7-én 1865.

Arany János,
titoknok.

VII.

Jelentés

Az Első Magyar Általános Biztosító Társula
alapítványából kitűzött jutalomra versenyző
nemzetgazdasági pályaművekről.

Az Első Magyar Általános Biztosító Társulat alapítványából, ezer forint jutalom mellett az Akadémiai statisztikai Bizottsága által kitűzött pályakérdésre: „Minő hatást gyakorol Magyarországon anyagi fejlődésére, névszerint mezei gazdasára, iparára, kereskedelmére a birodalom határain fennálló vám-vonal?” stb. — versenyzett három pályamű mindegyikében a bírálók sok helyes nézetet találtak elmondva, sok érdekes adatot egybeállítva, melyek a pályafeladat megfejtéséhez s a magyar közönségnek e kérdésben tájékozásához becses adalékokat nyújtanak. A három mű közül mindazáltal különösen az I. számút, e jeligével „. . . . ne prorsus inutilis olim Vixisse hinc videar, pereamque in funere totus. Horatius.” — a másik kettő felett a tárgynak mind elméleti kifejtésében teljesebbnek és több oldalunak, mind történelmi és statisztikai adatokkal felderítésében annnyival bővebbnek, kimerítőbbnek tartják, hogy már a rendkívüli szorgalommal, sok fáradsággal egybehordott anyagok nagy bőségénél fogva sem kételkednének ennek itélni oda a jutalmat, ha azt elméleti nézeteinek helyessége mellett, egyszersmind gyakorlati iránya kiválólag nem ajánlaná is. Midőn azonban bírálók ez I. számú pályaműnek a jutalmat egyértelműleg oda ítélik: nem mulaszthatják el, magának a műnek érdekében, kifejezni ohajtásukat, hogy e mű, melynek mielőbbi megjelenését kívánják, azon általános részeknek, melyekre nézve a közönség már eléggé tájékozva van, kihagyásával, s egyes, szorosan a kérdésre nem tartozó kitérések mellőztével vagy rövidítésével, s styl tekintetében is gondosan átnézve és javítva adassék sajtó alá.

Felbontatván a jeligés levelek, az I. számú pályadolgo-

zat szerzőjéül dr. Kautz Gyula egyetemi tanár s akad.
l. tag tünt ki; s részére a jutalom kiadatni határoztatott.

Kelt Pesten, dec. 7. 1865.

Arany János,
titoknok.

VIII.

Jelentés

A Hölgydíjra érkezett Festészettörténetről.

A Magyar Hölgyek alapítványából, 300 ft. jutalom mellett, a Festészettörténetes történetét tárgyazó kézikönyvre hirdettetvén pályázat: a beérkezett egy pályaműről a bírálók véleménye oda megy ki, hogy szerzője nagy szorgalomra és szép olvasottságra mutató compilatiót nyújt, mely, e szak szegénysége mellett irodalmunkban, hézagpótlónak tekintethetik; bár az eszmény elméletében kelleténél inkább el van fogulva; bár gyakorlati tárgyismerete hiányos, s így ítéletei meg nem állhatnak. A némelykori nagyon virágos előadás több egyszerűséget és határozottságot óhajt velünk; minek azonban néha szépműtani műnyelvünk fejletlensége az oka.

Jutalomra egyik bíráló által sem ajánltatván, annak ez uttal ki nem adása elhatároztatott.

Kelt Pesten, dec. 7-én 1865.

Arany János,
tisoknok.

IX.

Jelentés

A Hölgydíjra pályázott „Bölcsészeti
Erkölcstan Kézikönyvéről”.

A Magyar Hölgyek alapítványából, 300 forint jutalom mellett, a „Bölcsészeti Erkölcstan Kézikönyvére” hirdetett

pályázaton megjelent egy munkát, mint a mely, a bírálók véleménye szerint, szigorúan iskolai tankönyv, de a magasabb népszerűség igényeinek meg nem felel, a philosophiai osztály jutalomra nem ajánlván; jeligés levele elégettetett, s a jutalom ezuttal ki nem adatott.

Kelt Pesten, dec. 7-én 1865.

Arany János,
titoknok.

X.

Jelentés

A Hölgy-dijra versenyzett „Füvészet Alapvonalai“ czimű pályaművekről.

A Magyar Hölgyek alapítványából, 300 ft. jutalom mellett, pályázat lévén hirdetve a „Füvészet Alapvonalai“ czimű kézikönyvre: miután a beérkezett öt rendbeli pályamunka között, a bírálók véleménye szerint, egy sincsen, mely a legmérsékeltőbb igényeket is kielégítené: a Természettudományi Osztály egyiket sem ajánlotta jutalomra vagy kinyomtatásra.

E szerint a jeligés levelek elégettetvén, a díj ez alkalommal ki nem adatott.

Kelt Pesten, dec. 7-én 1865.

Arany János,
titoknok.

XI.

Jelentés

A Hölgy-dijra pályázó „Állati Élettanról.“

A Magyar Hölgyek alapítványából hirdetett 300 ftos jutalomra, melynek célja egy pályázás útján előállítandó kézikönyv: „Állati Élettan“ volt, csupán egy munka érkezvén;

miután ez is, a bírálók véleménye szerint, azon czélt, hogy a tudomány jelen színvonalán tartva, népszerű legyen, meg sem közelíti, sok helyen hibás és téves nézeteket nyilvánít, míg némely fejezetei részletes tárgyalást igénylenének, előadása sem szabatos: az illető Osztály által se jutalomra, se kiadásra nem ajánltatott, és így jeligés levele megsemmisítettén, a jutalom ez alkalommal visszatartatik.

Kelt Pesten, dec. 7-én 1865.

Arany János,
titoknok.

XII.

Jelentés

A Vitéz-jutalomra érkezett pályaműről.

A Vitéz alapítványból negyven arany jutalom lévén kitzúvva a következő pályakérdésre: „Írassék le Magyar- vagy Erdélyországnak valamely ásványa, közete, vagy kövülete” stb. — csupán egy, „A magyarhoni Antimonit Egyedrajza” czimű pályairat érkezvén, ennek bírálói elismerték ugyan, hogy szerzője az Antimonit eddigelé nem ismert jegecztni viszonyait, hosszas, időt és fáradságot igénylő s kitűnő szakavatottságot tanusító észleletei után tünteti föl, s ekként az Antimonit alakjainak ismeretét előbbre viszi s a tudományt gazdagítja; de miután a vizsgálat folytában kiderült, hogy ugyane munka, német nyelven még 1864. december hóban tehát elébb mint az Akadémiához beküldetett volna, a bécsi Tudományos Akadémia ülésében felolvastatott, s azóta nyomtatásban is megjelent, többé mint eredeti nem pályázhatott; következőleg jutalmat sem nyerhet.

E szerint a jeligés levél elhamvasztatván, a Vitéz jutalom ez esetben ki nem adhatónak ítéltetett.

Kelt Pesten, dec. 7-én 1865.

Arany János,
titoknok.

XIII.

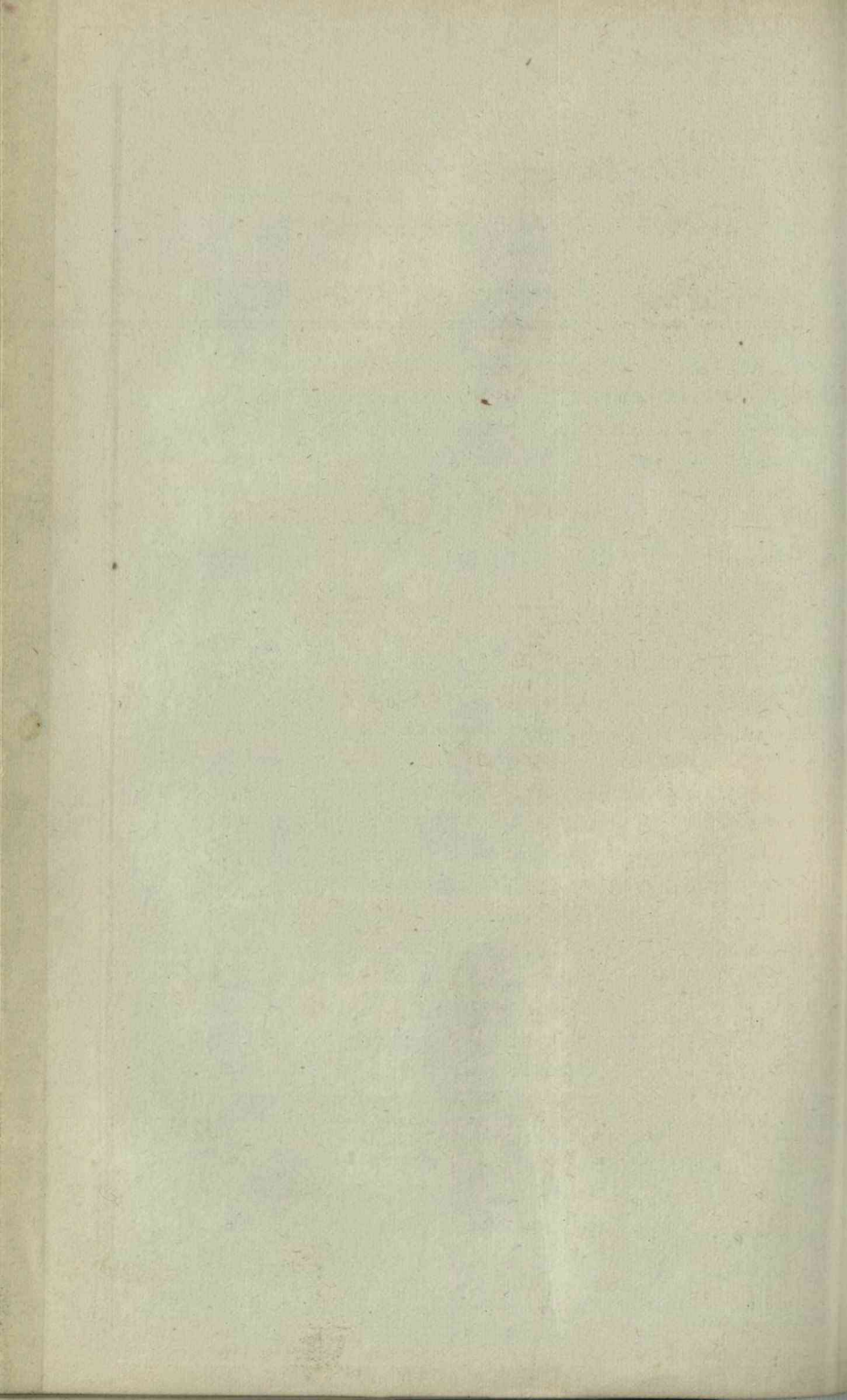
Jelentés

A Hölggy-díjért pályázott Római Irodalmi
Történetről.

A Magyar Hölgyek alapítványából Római Irodalom-
Történetre kitűzött jutalomért versenyző egy pályamunka,
történeti felfogás, önálló tárgyismeret és kellő szervezet nél-
küli kísérlet, melyben sem tiszta átnézet, sem pontosság az
adatokban; az ítéletek helyett pedig lapokra terjedő latin
helyek kiírása szerepel. Az előadás is pongyola, nyelve ma-
gyartalan és hibás; s így nemcsak jutalomra, de általában
semmi figyelemre nem méltó.

Kelt Pesten, dec. 9-én 1865.

Arany János,
titoknok.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

ÚJ JUTALOMTÉTELEI.

A Nyelv- és Széptudományi Osztályból.

A gróf Teleki József-féle drámai jutalomért 1867-re *vígjátékok* pályáznak. Csak tiszta vígjáték fogadtatik el, tehát bohózatfélék nem. A verses forma előnyül fog tekintetni a műnek, hasonló vagy közelítő becsű társak felett.

Jutalma *s z á z* arany.

Határnap 1866. dec. 31. — A jutalom 1867. márt. 19-én adatik ki.

A jutalmazott mű előadásra a Nemzeti Színház sajátja lesz, kiadásra az íróé marad.

2.

A gróf Karácsonyi-féle drámai jutalomért 1866/7-ben *szomorújátékok* pályáznak, hová nemcsak szomorújátékok, hanem másnemű, történeti, regényes, polgári színművek, drámai erkölcsrajzok stb. is értetnek. A jutalom csak önálló becsű munkának adatik ki.

Jutalma *n é g y s z á z* arany.

Határnap 1867. dec. 31-ike. A jutalom 1868. márt. 31-én adatik ki.

A jutalmat nyerő mű a szerző tulajdona. Ha azonban, a sajátságviszonyok netaláni oly változtával, hogy az írói tulajdon a színházak ellenében kellőleg védve lenne, szerző három hónap alatt ki nem nyomtatná művét: a kiadás joga 10 évig az Akadémiára száll.

Kivántatik elbeszélő költemény, mely a magyar történetből vagy mondából vett valamely tárgyat úgy kezeli, hogy abban történeti vagy mondai személyek cselekvénydús mesében jelenjenek meg, a mű forrás tanulmányokra mutasson, s a korfestésre, érdekes feltalálásra, correct compositióra, költői tárgyalásra, választékos nyelvezetre, és a versbeli technika szigorú, tiszta és szabályos megalkotására nézve, költészetünknek díszére szolgáljon.

Jutalma az ifj. gróf Nádasdy Ferencz úr által néhai gróf Nádasdy Tamás nevére tett alapítványból száz arany.

Határnap 1867. május utolsó vasárnapja.

A jutalmat nyerő mű a szerző tulajdona marad, ki tartozik azt esztendő alatt közrebocsátani.

4.

Mi befolyással volt az ó classicismus a magyar költészetre, a legrégibb időktől kezdve?

Jutalma a Görög-alapítványból harmincz arany.

Határnap januar. 31. 1867.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

Másodszor.

A mindennapi tapasztalás bizonyítván, hogy mióta a nyelvújítás jogosultsága kérdésbe többé nem vétetik és irodalmunk, főleg pedig az időszaki, sőt a napi sajtó is folytonos gyarapodást veszen, nyelvünk szükség nélkül más nyelvek phrasisai után képzett számtalan — a tömzökös magyar szólásmódoknál sem szebb, sem határozatosb, sem világosb, sem szabatosb — új szólásokkal árasztatik el, mi által a nyelv saját eredeti színezetéből kivéttetik, a nélkül hogy egyéb tekintetben nyerne :

Fejtsenek ki tehát azon elvek, melyek új szó-
lásmódok alkotásánál szem előtt tartandók; s mutattas-
sék ki számos példákban, mily káros befolyással volt és
van, ez elvek mellözése miatt, nyelvbéli előadásunkra
az idegen nyelvek hanyag vagy szolgai utánzása a
nyelvújítás diadala óta.

Jutalma a Marczibányi-alapítványból negyven
arany.

Határnap martius 31. 1867.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

6.

Kivántatik a magyar igeidők elmélete a közép-
kori, úgy a XVI. és XVII. század irodalmi — s a meny-
nyiben vannak, népi nyelvemlékei alapján, tekintettel
a legújabb kor iránytani fejleményeire.

Jutalma a Marczibányi-alapítványból negyven
arany.

Határnap mart. 31. 1868.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

7.

Fejtsék ki a Szép, természetben, művészetben
és életben. Kiterjedése 12—15 közép 8-r. nyomtatott ív.

Jutalma a Hölgyek alapítványából háromszáz forint.

Határnap máj. 31. 1867.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

A Törvénytudományi Osztályból.

Kivántatik a jelzálogi és telekkönyvi rendszer is-
mertetése, elméleti és gyakorlati szempontból, — pár-
huzamba állítva a jog és közhitel azon elveit, a melyc-

ken az europai nevezetesebb telekkönyvi rendszerek alapulnak; továbbá indokolt kifejtése annak: mily rendszer lenne, a mellett hogy legegyszerűbb, a magyar jog és birtokviszonyoknak s közgazdasági érdekeinknek leginkább megfelelő?

Jutalma a Sztrokay Antal-alapítványból száz arany.

Határnap december 31-ike, 1867.

A Történettudományi Osztályból.

Számláltassanak elő az erdélyi külön diéták 1540-ig, s fejtessék ki azoknak hatásköre.

Jutalma a Vitéz-alapítványból negyven arany.

Határnap 1867. januar. 31-dike.

A Mathem. és Természettudományi Osztályokból.

1.

Kivántatik a *Mechanika* alapvonalait előadó kézikönyv. Kiterjedése 12—15 közép 8-r. nyomt. ív.

Jutalma a Hölgyek alapítványából háromszáz forint.

Határidő mart. 31. 1867.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

2.

Kivántatik a *Villanyosság* elméleti s gyakorlati előadása. Kiterjedése 12—15 közép 8-r. nyomt. ív.

Jutalma a Hölgyek alapítványából háromszáz forint.

Határidő mart. 31. 1867.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

Kivántatik *Embertan*, természetrajzi tekintetben.
Kiterjedése 12—15 közép 8-r. nyomt. ív.

Jutalma a Hölgyek alapítványából háromszáz forint.
Határidő mart. 31. 1867.

A jutalmat nyerő mű az Akadémia tulajdona.

II.

MÁR KIHIRDETETT ÉS FÜGGŐBEN LEVŐ JUTALOMTÉTELEK.

A Nyelv- és Széptudományi Osztályból.

1.

A gr. Teleki József-féle *drámai* jutalomért
1865-ben *szomorújátékok* pályáznak.

Jutalma száz arany.

Határnap dec. 31. 1865. — A jutalom mártius 19-én 1866.
adatik ki.

2.

A gr. Karácsonyi-féle *drámai* jutalomért 186¹/₅-
ben *vígjátékok* pályáznak. A verses forma előnyeül fog
tekintetni a műnek, hason- vagy közel hasonbecsű tár-
sak felett.

Jutalma kétszáz arany.

Határnap 1865. dec. 31-dike. — A jutalom 1866. mártius 31-
én adatik ki, de csak úgy, ha a legjobbnak ítélendő mű drámai, színi
és formai tekintetben önálló beccsel is bír, s így színiköltészetünk
haladására szolgál.

A jutalmat nyerő mű a szerző tulajdona marad.

A Történettudományi Osztályból.

Kivántatik oly munka, mely a mult század végétől a jelen ideig hazánkban uralkodott nemzetgazdasági nézeteket, ezek fejlődése történelmét, és közviszonyainkra gyakorlott befolyását kimerítőleg adja elő.

Jutalma a Pesti Hazai Első Takarékpénztár részéről, a „Fáy András-alapítvány“ alapító levele értelmében, ezer ötszáz forint. Határnap 1866. dec. 31.

A jutalmazásra már kijelölt munka a szerző által legalább 500 példányban kinyomatandó, s a munka megvétele a közönség részére lehetővé teendő: ellen esetben a jutalom ki nem adatik. A munka szerző tulajdona marad, ki abból három nyomtatott példányt a takarékpénztárnak átadni köteles.

Pályázási szabályok.

1. Minden rendű pályairat a fen kitett *határnapokig* az Akadémia titoknokához küldendő; azokon túl semmi nemű ily munka el nem elfogadtatván.

2. A pályamű *idegen kézzel tisztán írva, lapszámozva, kötve* legyen.

3. A szerző *nevét, polgári állását és lakhelyét* tartalmazó pecsétetes levelen ugyanazon *jelige* álljon, mely a pályamű homlokán. A pecsétetes levélben netalán feljegyzett kikötések, feltételek vagy a verseny-ügy körül régtől fogva bevett szokásos eljárástól netán kívánt eltérések tekintetbe nem vétethetnek.

4. *Álnév* alatt pályázónak a jutalom ki nem adatik.

5. Ha a jeligés levél felbontása után kitetszenék, hogy a munka saját kezeirása a szerzőnek, műve a jutalomtól elesik.

6) A jutalmat *nem nyert pályairatok kéziratai* az Akadémia levéltárában maradnak.

7. A gr. Teleki-féle drámai pályázatoknál a társai közt legjobb műnek a jutalom mindenkor kijár; a többinél egyszersmind az abszolút becs határoz.

8. Mind ezen feladatokra mindenrendű akadémiái tagok is pályázhatnak.

9. A Hölgyek díjai melletti pályázatokra még különösen is megjegyeztetik, hogy a pályaművek ívszámai csak megközelítők, s az írók tájékozására s nem szorosán kötelező szabályul vannak felemlítve. Az alapítók akaratahoz képest azonban okvetetlenül szükséges, hogy a felvett tárgyak alaposan, a tudomány állásához, a kor érdekeihez, úgy a magyar művelt osztályok szükségéi s készülete fokához mértén dolgoztassanak ki, mi ki nem zárja azt, hogy egyenesen külföldi, angol, franczia, német, a czélnak megfelelő ily munkák ne vétessenek fel alapul; de ily esetben a bírálat körül egybevetés végett az eredetiek is hozzácsatoltassanak a pályaműhöz; megjegyeztetvén egyszersmind, hogy hasonbecsű eredeti mű mégis elsőséget nyer az átdolgozott mű felett.

Egyébiránt *bármely*, ha csak *formai szabálynak is*, *elhanyagolása* elejti a szerzőt a jutalomtól.

Kelt Pesten dec. 7. 1865.

ARANY JÁNOS,

titoknok.

ELŐRAJZA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

folyó évi december 11-dikén

délelőtt 10 órakor

saját házában először

tartandó

KÖZÜLÉSÉNEK.

M. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

1. Elnöki izenet.
2. Titoknoki jelentés a M. Tud. Akadémia 1864. jan. 23. ótai munkálkodásáról,
közbeszótt rövid tudósítással a lefolyt pályázatok eredményéről.
3. Emlékbeszéd Szalay László elhunyt tag fölött. B. EÖTVÖS JÓZSEFTŐL.
4. „A magyar nemzeti irodalom befolyása a közéletre, a legrégebbi időktől kezdve
mostanig.” TOLDY FERENCZTŐL.
5. Elnöki zárszó.

Pest, dec. 7. 1865.

Arany János,
titoknok.